

Predstavitev teme doktorske naloge

(Delovni naslov)

Plemstvo goriške grofije v srednjem veku/ The Nobility of the County of Gorizia in the Middle Ages

Ime, priimek: Erik Sever

Študijski program: Primerjalni študij idej in kultur. Modul: Kulturna zgodovina

mentorica: dr. Neva Makuc, **somentorja:** dr. Miha Kosi, dr. Matjaž Bizjak

Koncept naloge

Raziskovanje goriške grofije za raziskovalca vedno predstavlja izziv, saj je področje danes razdeljeno med dve državi (Slovenijo in Italijo). To posledično pripelje do razkropljenosti arhivskega gradiva med različne države. Velik izziv predstavlja tudi vprašanje goriške grofije in odnosa goriških grofov z oglejskimi patriarhi, ki so imeli goriške grofe »de iure« za svoje vazale, »de facto« pa so goriški grofje s svojimi političnimi akcijami dosegli veliko moč na tem področju, kar jih je oddvojilo od furlanske grofije.¹ Goriški so imeli svojo upravo, v kateri so veliko vlogo imeli predvsem njihovi ministeriali in vazali, ki so bili tudi ključ za njihov nagli vzpon.²

Kratek zgodovinski pregled območja lahko začnemo z Langobardi. Po propadu rimskega imperija je bilo to področje eno od glavnih vrat za vpade različnih ljudstev v Italijo. Po prihodu Langobardov s Panonije na Apeninski polotok (568) se je to področje stabiliziralo, saj je bilo ustanovljena langobardska forojulska vojvodina, ki je bila ena od sedmih vojvodin na Apeninskem polotoku.³ V tem obdobju je prihajalo tudi do stikov in bojov med Langobardi in Slovani.⁴ Leta 774 si je z vojaškim pohodom Karel Veliki podredil langobardsko kraljestvo, leta 776 pa je zadušil še upor zadnjega furlanskega langobardskega vojvode Hrodgauda. Tako je prišla Furlanija, v katero je še konec 11. stoletja spadal tudi širši prostor Gorice z Vipavsko dolino vred, pod frankovsko oblast.⁵ V 9. stoletju so Franki začeli svojo upravo v Furlaniji

¹ Štih, *I conti di Gorizia e l'Istria nel Medioevo*, str. 27 – 28; Pavlin, *Goriška*, str. 77 – 80.

² Štih, *Goriške študije*, str. 152.

³ Pavel Diakon, *Zgodovina Langobardov*, II. VII.; Štih, Simoniti, Vodopivec, *Slovenska zgodovina*, str. 70; Oznaka Foriulianus dux (Pavel Diakon) pomeni čedajski vojvoda (Štih, *Pavel Diakon (Paulus Diaconus)*, str. 625–627).

⁴ V okvir forojulskega vojvodstva je spadalo tudi območje spodnje Vipavske doline in gričevnatega in goratega sveta zahodno od srednje in zgornje Soče (Štih, Simoniti, Vodopivec, *Slovenska zgodovina*, str. 44; Štih, *Slovani na Goriškem*, str. 162).

⁵ Štih, *Goriške študije*, str. 15

izvajati preko frankovskih furlanskih grofov.⁶ Taka ureditev, s podrejenimi furlanskimi grofi, ki so na tem prostoru imeli posvetno oblat, je trajala do približno do konca 11. stoletja (leta 1077). Poleg furlanskih grofov pa je imel velik vpliv oglejski patriarh, ki je v nasprotju s furlanskimi grofi razpolagal s cerkveno oblastjo. Oglejski patriarhi so odigrali ključno vlogo pri obnovi furlanskega območja po ogrskih vpadih, v drugi polovici 10. in v 11. stoletju.⁷ Veliko večji vpliv pa so dobili po letu 1077, ko je cesar Henrik IV. po pomiritvi s papežem v Canossi ponovno pridobil cerkveno priznanje. Tedaj so poleg cerkvene oblasti od vladarja dobili tudi posvetno oblast v Furlaniji.⁸ V začetku 12. stoletja se je na tem področju začela vzpostavljati oblast goriških grofov s centrom v Gorici, po kateri so tudi dobili ime. Goriški grofje so večino svojih fevdov v Furlaniji pridobili ravno od oglejskega patriarha kot njihovi odvetniki.⁹ Tak odnos je trajal vse do konca posvetne oblasti patriarhov v Furlaniji in njene zasedbe s strani Benečanov (1420), kar je povzročilo pomemben preobrat v političnem življenju tega območja. V znak pokorščine je 1. novembra 1424, grof Henrik IV., klečeč pred dožem na prestolu, slovesno izrekel prisego zvestobe na Trgu svetega Marka v Benetkah. Po njegovi smrti je njegov sin Ivan 9. maja 1455 v svojem imenu in imenu svojih bratov Ludvika ter Leonharda, prav tako prisegel zvestobo beneškemu dožu.¹⁰ Leta 1445 je prišlo še do enega pomembnega sporazuma med Beneško republiko in oglejskim patriarhom, s katerim je patriarh obdržal le nekaj jurisdikcij, ki so bile izvzete iz pristojnosti videmskega beneškega namestnika.¹¹ Ključnega pomena je bila tudi smrt zadnjega goriškega grofa Leonharda in prevzem goriške grofije s strani Habsburžanov leta 1500. Kralj Maksimilijan I. je grofijo želel organizirati po habsburškem vzoru. Na Goriško je poslal komisijo, ki je bedela nad prenovo upravnega redu na tem področju. To je bilo težko, saj je bila goriška grofija med letoma 1508 in 1516 vojno območje (slabo leto tudi pod oblastjo Beneške republike).¹²

Ker se bo tema doktorske naloge posvečala plemstvu v ožji grofiji goriški oziroma deželi Goriški (t. i. »Zadnja grofija Goriška«),¹³ naj nekaj besed posvetimo še problematiki plemstva. Goriški grofje so imeli obsežno in raznoliko posest, ki se je raztezala od vzhodne Tirolske in zgornje Koroške do Istre. Kljub temu njihovo gospostvo nikoli ni postalo enotna dežela. Zaradi

⁶ Štih, Simoniti, Vodopivec, *Slovenska zgodovina*, 2016, str. 59.

⁷ Štih, Simoniti, Vodopivec, *Slovenska zgodovina*, 2016, str. 82 – 83; Štih, Madžari, 192.

⁸ Štih, *Goriške študije*, str. 30; Paschini, *Storia del Friuli Vol 2.*, str. 8 – 9

⁹ Štih, *I conti di Gorizia e l'Istria nel Medioevo*, str. 20; Štih, *Goriške študije*, str. 61.

¹⁰ Menis Gian Carlo, *Storia del Friuli; dalle origini alla caduta dello stato patriarcale (1420)*, str. 256; Cavazza, *I primi decenni della contea asburgica di Gorizia*, str. 100.

¹¹ Makuc, *Historiografija in mentaliteta*, 2011, str. 24-21;

¹² Wiesflecker, *Die Grafschaft Görz*, str. 147 - 148.

¹³ Štih, Simoniti, Vodopivec, *Slovenska zgodovina*, 2016. str. 134.

prostorske razdrobljenosti posesti se ni oblikovalo skupno ime, ki bi zajelo celoten goriški dominij. Skupek njihovih alodov, fevdov, pravic in deželskih sodišč je ostal razpršeno gospostvo (*dominium*), znotraj katerega so se postopoma oblikovale posamezne goriške dežele.¹⁴ Goriški grofje so po mnenju Petra Štiha posesti pridobivali na dva načina. Patriarh je podelil določeno posest v fevd goriškemu grofu, ki jo je nato podeljeval v »podfevd« svojim ministerialom ali pa jo obdržal v svoji upravi. V teku časa se je ta posesti popolnoma odtujila patriarhu. Drugi način pa je bil ta, da je oglejski patriarh posest podelil direktno ministerialu goriških grofov in ga na tak način odtujil. To je tudi znak, da je bila osebna odvisnost očitno še zmeraj močnejša od fevdne.¹⁵

Čeprav so imeli goriški grofje pomembno vlogo v posvetni oblasti alpsko-jadranskega prostora, ostaja tematika njihove vazalne odvisnosti, zlasti odnosa z nižjim plemstvom, razmeroma slabo raziskana. Primanjkuje poglobljenih študij o pravnem, družbenem in političnem položaju njihovih vazalov, ki so predstavljali ključen steber vojaške in upravne moči grofov, predvsem na področju takratne ožje goriške grofije. Cilj, h kateremu bom stremel, bo ta, da se na podlagi primarnih zgodovinskih virov razišče zgodovino plemiških rodbin, ki so delovale v ožji grofiji goriški.

Za izdelavo raziskave se bom posvetil predvsem virom, ki se nahajajo v Nadškofijskem arhivu v Vidmu (ADU), ter virom goriških grofov, ki so danes dostopni v Avstriji, predvsem v Dunajskem hišnem in dvornem Arhivu (HHStA) in Tirolskem deželnem arhivu v Innsbrucku (TLA). Z nalogo bom poskušal orisati zgodovino vazalnih plemičev v ožji goriški grofiji, predvsem njihov razvoj in tudi odnose z goriškimi grofi. Nalogo bom poskušal razdeliti na tri pomembna obdobja razvoja goriškega plemstva, ki se mi trenutno zdijo smiselna in prelomna. Torej obdobje največje moči Goriških grofov, obdobje regentstev in pojava novih vazalnih družin in začetnega habsburškega obdobja, ki je spremenil politični odnos med vazali in goriškimi grofi. Rodbine bom predstaviti z geografskega vidika, in sicer za področje Furlanije, Goriških brd, Posočja, Vipavske doline in Krasa.

¹⁴ Štih, Simoniti, Vodopivec, *Slovenska zgodovina*, str. 134.

¹⁵ Štih, Goriški, *I conti di Gorizia e l'Istria nel Medioevo*, str. 60 – 61.

Viri in Literatura:

Viri:

Pavel Diakon, Zgodovina Langobardov (Historia Langobardorum), Let. 25., Obzorja, Maribor 1988.

Literatura:

Cavazza Silvano, I primi decenni della contea asburgica di Gorizia, v Studi e ricerche per il LXXXIX convegno della Deputazione di storia patria per il Friuli, (ur. Cavazza Silvano; Iancis Paolo), Deputazione di storia patria per il Friuli, Videm 2018, str. 99-161.

Makuc Neva, Historiografija in mentaliteta v novoveški Furlaniji in Goriški, Let. 8.: Založba ZRC, ZRC SAZU, Ljubljana 2011.

Menis Gian Carlo, Storia del Friuli; dalle origini alla caduta dello stato patriarcale (1420), Societa filologica Friulana, Udine 1989.

Paschini Pio, Storia del Friuli Vol 2, Arti grafiche friulane, Udine 1975.

Pavlin Vojko, Goriška – Od zadnjih Goriških grofov do Habsburške dežele, Pokrajinski arhiv Nova Gorica, Nova Gorica 2017.

Štih Peter, Srednjeveške Goriške študije; Prispevki za zgodovino Gorice, Goriške in Goriških Grofov, Goriški muzej, Nova Gorica 2002.

Štih Peter, I conti di Gorizia e l'Istria nel Medioevo, Let. 36, Centro Ricerche Storiche; Unione Italiana; Università Popolare, Rovigno; Fiume; Trieste: 2013.

Štih, Peter, Vasko Simoniti, in Peter Vodopivec, Slovenska zgodovina: od prazgodovinskih kultur do začetka 21. stoletja. 1. izd., Modrijan, Ljubljana 2016.

Štih, Peter, Slovani na Goriškem v srednjem veku, Kronika, 2007, št. 2, Ljubljana, str. 159–70. <http://hdl.handle.net/11686/4713>.

Štih, Peter, Madžari in slovenska zgodovina v zadnji četrtini 9. in prvi polovici 10. stoletja, Zgodovinski časopis 37 (3), Ljubljana 1983, str. 171–201. <http://hdl.handle.net/11686/13546>.

Wiesflecker Hermann, Die Grafschaft Görz und die Herrschaft Lienz, ihre Entwicklung und ihr Erbfall an Österreich 1500, v Veröffentlichungen des Tiroler Landesmuseum Ferdinandeum, vol. 78, Innsbruck 1998, str. 131-149.